

V súčasnosti viac ako 10 miliónov detí zomrie každý rok ešte pred piatym rokom života, pričom skoro všetkým týmito úmrtiam je možné predísť. Až okolo 98% z týchto úmrtí sa stane v rozvojovom svete. Každé dve minúty zomrú štyria ľudia na maláriu, pričom traja z nich sú ešte len deti. Predísť malárii je pritom veľmi jednoduché. Ďalšie dva až tri milióny detí zomrie na rôzne ďalšie choroby liečiteľné jednoduchou vakcináciou. Asi 500 tisíc žien zomrie ročne počas pôrodu alebo počas tehotenstva. Viac ako 850 tisíc ľudí je podvýživných a viac ako miliarda nemá prístup k bezpečnej vode. Ďalších 2,6 miliardy ľudí nemá prístup k hygienickým zariadeniam, pričom práve ochorenia týkajúce sa nečistej vody a hygieny sú po podvýžive druhou nepriamou príčinou úmrtia detí po celom svete.¹ A takto by sa ešte dalo pokračovať žiaľ veľmi dlho. Za všetkými týmito číslami stojí jediná spoločná príčina, chudoba, v jej rôznych formách. Môže ísť o nedostatočné finančné prostriedky jednotlivca napríklad kvôli nedostatočnej úrovni vzdelania, nedostatočne vybavené zdravotné zariadenia alebo ich absenciu, o zhoršenú kvalitu životného prostredia alebo o zhoršenie životných podmienok počas ozbrojených konfliktov. Taktiež môže ísť aj o utlačanie žien v rámci rodiny a celej spoločnosti, ktoré má ďalekosiahle dôsledky na ich nutričný príjem a stravovacie možnosti, vzdelanie, zdravotný stav a celkovú úroveň a kvalitu života. Chudoba má mnohé podoby a nachádzame ju všade vo svete, v rozvojových krajinách, ale aj v tých rozvinutých.

Ešte pred 200 rokmi bola okrem úzkej skupiny bohatých väčšina svetovej populácie chudobná. Bolo jedno či žijete v Európe alebo v Afrike. Životné podmienky boli všade približne na rovnakej úrovni. Práve to je ten obrovský rozdiel v porovnaní so súčasnosťou. Dnes žije na svete asi jedna miliarda ľudí v extrémnej chudobe. Je to stále veľa, príliš veľa v našej modernej dobe a čase globalizácie, ale príliš málo na to, aby sa im nedalo pomôcť. Mnohí, hlavne na čele s Jeffreyom Sachsom, upozorňujú rozvinuté štáty na to, že dnes už máme všetky prostriedky na to, aby sme týmto ľuďom pomohli a aj všetky potrebné vedomosti a skúsenosti na to, aby sme pomohli správnym spôsobom. Jediné, čo nám chýba je ochota a odhodlanie, a to na oboch stranách, aj čo sa týka rozvinutých krajín a aj čo sa týka rozvojového sveta.

¹ Human development report 2005: International cooperation at a crossroads. Aid, trade and security in an unequal world, UNDP, Oxford University Press, New York, 2005, hdr.undp.org/reports/global/2005/ s. 10

Po druhej svetovej vojne sa myšlienka rozvoja dostala do centra pozornosti mnohých akademikov, hlavne ekonómov, ale aj politikov a vedúcich osobností v rámci medzinárodných organizácií. Svet sa začal zamýšľať nad príčinami rozdielneho ekonomického rozvoja v rôznych častiach sveta a začali vznikať rôzne myšlienkové prúdy, ktoré riešili túto otázku každý vlastným spôsobom.

Organizácia spojených národov už vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv v článku 25 uvádza, že „Každý má právo na životnú úroveň zabezpečujúcu jemu i jeho rodine zdravie a blahobyt vrátane potravy, šatstva, bývania, lekárskej starostlivosti a nevyhnutných sociálnych opatrení... Materstvo a detstvo majú nárok na osobitnú starostlivosť a pomoc“² a medzi jej dlhodobé ciele patrí práve pomoc na rozvoj štátov a jednotlivcov, aby mohli žiť takýmto spôsobom. Dekáda od roku 1997-2006 bola dokonca OSN vyhlásená za dekádu boja proti chudobe na svete.

Mnohé jej agentúry sa zaoberajú touto problematikou a snažia sa proti chudobe bojovať rôznymi zbraňami. Medzi takúto agentúru patrí aj Rozvojový program Organizácie spojených národov (UNDP), ktorý je významným nástrojom v tomto boji. UNDP pôsobí v 166 krajinách sveta a snaží sa pomôcť každej krajine individuálne vypracovať svoju vlastnú národnú stratégiu na zníženie chudoby, ktorá sa opiera o miestne potreby a priority. Administrátor UNDP je tretím najdôležitejším človekom v rámci OSN a je takisto aj na čele Rozvojovej skupiny OSN, ktorá koordinuje celú rozvojovú pomoc OSN. Rozvojový program OSN taktiež dopomohol ku vzniku rôznych špecializovaných agentúr OSN, ktoré sa zaoberajú rôznymi stránkami rozvojovej problematiky a dalo by sa povedať, že v podstate zastrešuje rozvojovú pomoc OSN. Je pritom dôležité zdôrazniť, že na rozdiel od Svetovej banky je UNDP často označovaný ako obhajca záujmov rozvojového sveta.

Cieľom mojej práce je zmapovať činnosť Organizácie spojených národov na poli rozvoja, čo sa týka Rozvojového programu OSN. Chcela by som zhodnotiť jeho činnosť, pričom sa chcem zamerať na oblasť zníženia chudoby vo svete, čo je od 80. rokov jedna z jeho priorít. Keďže sa stalo napĺňanie Miléniových rozvojových cieľov najdôležitejším cieľom svetovej komunity a je zároveň aj stredobodom činnosti UNDP, taktiež by som chcela charakterizovať čo Miléniové rozvojové ciele sú, ako sa

² Universal declaration of human rights, <http://www.un.org/Overview/rights.html>

naplňajú v jednotlivých častiach sveta a analyzovať možnosť ich naplnenia. Zároveň by som chcela predostrieť nejaké možné reformné kroky, ktoré by pomohli zlepšiť pôsobenie Rozvojového programu OSN vo svete.

Pomoc rozvojovým krajinám sa v mysli mnohých spája hlavne so Svetovou bankou alebo špecializovanými agentúrami OSN ako napríklad Svetový potravinový program, Svetová zdravotnícka organizácia alebo Vysoký úrad OSN pre utečencov. Publikácie o činnosti UNDP na poli zníženia chudoby sú podľa môjho názoru v českej a slovenskej odbornej literatúre nedostatočne zastúpené a práve aj touto prácou by som chcela prispieť k rozšíreniu povedomia o jeho úspechoch, prípadne neúspechoch v tejto sfére, keďže ako som už uviedla UNDP je dôležitou súčasťou pomoci Organizácie spojených národov predovšetkým rozvojovým krajinám, aby mohli vybudovať lepšie podmienky pre život v krajine.

Prácu som rozdelila do štyroch hlavných kapitol, ktoré sa ďalej rozčleňujú do niekoľkých podkapitol. V prvej kapitole sa pokúsim zhrnúť teoretický základ načrtnutím rozvojových teórií po druhej svetovej vojne. Chcem sa sústrediť len na tie najdôležitejšie myšlienkové prúdy, hlavne z priestorových dôvodov. Je dôležité si pri tejto kapitole uvedomiť, že autori týchto teórií sú často krát tí istí, ktorí ovplyvňujú rozvojovú politiku štátov a medzinárodných organizácií, ktoré poskytujú rozvojovú pomoc. Nejde teda len o akademikov, ale o ľudí priamo z praxe. Tieto teórie som zaradila do práce aj z toho dôvodu, že sa odrážali aj na práci UNDP a postupný vývoj týchto teórií zodpovedá aj samotnému vývoju poskytovania pomoci UNDP, ako aj iných medzinárodných entít ako napríklad Svetovej banky. Náplňou ďalších dvoch kapitol je práca Rozvojového programu OSN, pričom prelomovou udalosťou na základe ktorej som rozdelila prácu UNDP na poli boja proti chudobe je prevzatie zodpovednosti UNDP za Miléniové rozvojové ciele, za ich presadzovanie a naplňovanie v roku 2002. To znamená, že druhá kapitola pojednáva o práci UNDP pred rokom 2002 a tretia kapitola sa týka jeho práce po roku 2002. Čo sa týka druhej kapitoly, po krátkom úvode o vzniku Rozvojového programu OSN a jeho postupnom vývoji, nasleduje samotná práca UNDP na poli boja s chudobou a rôzne príklady jeho práce v jednotlivých častiach sveta do roku 2002. Poukazujem tu na jeho pokrokovosť v niektorých oblastiach, na jeho efektívny informačný systém a monitorovanie znižovania chudoby, jeho presadzovanie odskúšaných praktík na zníženie chudoby

a ich rozširovanie do celého sveta, ale takisto aj na jeho limity. Nasledujúca kapitola sa zameriava na Miléniové rozvojové ciele, na problematiku diferencovaných názorov na ich možné naplnenie, s poukázaním na pozíciu ich zástancov ako aj kritikov a na celkové zhodnotenie týchto cieľov vo svete. Štvrtá kapitola sa zaoberá rôznymi inými iniciatívami na zníženie chudoby vo svete mimo Rozvojového programu OSN. Jedná sa o iniciatívy, ktoré vznikli v rámci svetovej komunity, jednotlivých štátov alebo aj v rámci medzinárodných organizácií, pričom som vybrala len tie najnovšie a najvýznamnejšie iniciatívy, ktoré vzbudili vo svete veľký ohlas. V závere práce by som chcela na základe predošlej analýzy zhodnotiť celkové pôsobenie Rozvojového programu OSN vo svete a predstrieť možné kroky na zefektívnenie jeho fungovania.

Čo sa týka metodológie, po úvodnej fáze zhromažďovania a štúdia použitej literatúry sa pokúsím o deskripciu prístupu a vývoja UNDP, o analýzu teoretických a praktických koncepcií, z ktorých vychádza, a následne o kritické zhodnotenie jeho práce na pozadí rozvojovej pomoci. Práca vychádza zo sekundárnych zdrojov, pričom veľká časť použitej literatúry je v anglickom jazyku, ale nachádzajú sa tam aj zdroje vo francúzskom alebo aj českom jazyku. Prvá kapitola sa opiera hlavne o monografickú neperiodickú literatúru, ktorá je doplnená o články zverejnené v odborných časopisoch z oblasti medzinárodných vzťahov. Snažila som sa vychádzať hlavne z pôvodných diel autorov rozvojových teórií. V niektorých prípadoch bol však prístup k dielam staršieho dáta obmedzený a tak som bola nútená sa opierať aj o iné zdroje. Ďalšie kapitoly vychádzajú hlavne zo správ Rozvojového programu OSN a iných entít OSN, ktoré sa týkajú zníženia chudoby, pôsobenia UNDP vo svete a Miléniových rozvojových cieľov, ale aj z iných, hlavne internetových, zdrojov, ktoré povoľujú kritickú analýzu danej problematiky. Na dokreslenie pozadia a pochopenie problematiky zníženia chudoby a rôznych iniciatív na boj proti nej som použila aj iné dostupné zdroje, ktoré sú však v niektorých prípadoch limitované. Tento fakt však neskresľuje hodnovernosť danej práce, len poukazuje na potrebu hlbšej analýzy a nutnosti viac spracovať túto problematiku. Napríklad samotnou náplňou práce UNDP sa zaoberá len jediné dielo, ktoré vyšlo v roku 2006 a vzniklo z iniciatívy samotného Rozvojového programu OSN: Murphy, C. N.: *The United Nations Development Programme, A better way?*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006. Práve kvôli tomu je toto dielo možno častejšie citované ako tie ostatné.